

ТЕНДЕНЦІЇ, ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ КРЕДИТНИХ РЕСУРСІВ ДЛЯ ФІНАНСУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ АГРОПІДПРИЄМСТВ

У статті досліджено ключові тенденції, сучасні особливості та актуальні проблеми використання кредитних ресурсів вітчизняними агропідприємствами, визначено основні перспективні напрями активізації процесів кредитування аграрної сфери виробництва.

Ключові слова: кредитні ресурси, фінансування діяльності, аграрні підприємства.

N.A. KHRUSHCH, L.A. PRYSTUPA

Khmelnitsky National University

TENDENCIES, FEATURES AND PROBLEMS OF USING CREDIT RESOURCES FOR ACTIVITY FINANCING OF THE DOMESTIC AGRARIAN ENTERPRISES

In today's fiercely competitive economic conditions improving of the economic efficiency and providing of the strategic growth oriented profitability of the domestic agrarian enterprises is impossible without credit recourses.

At the present stage segment of agribusiness in the world is quite capacity of the credits and defined by a number of features in the organization of credit relations, caused by the specifics of agricultural production. However, held in the article assessment of the existing state and tendencies of involving credit resources in Ukraine indicates that achieved lending does not match the needs of the industry, in the structure of obtained loans far outweigh the short term credits, the interest rates of bank crediting remains high enough, in addition, in 2013 there were no preferential crediting and interest rate compensation from the state budget.

Therefore, the main perspective directions of activation the processes of lending for financing the activities of domestic agribusinesses directly determined by measures of state support and developments transparent and simple mechanisms of attracting additional funds through the use of modern financial instruments, increasing the credit culture of borrowers.

Key words: credit recourses, financing activity, agrarian enterprises.

Актуальність дослідження. В сучасних гостро конкурентних умовах господарювання підвищення економічної ефективності діяльності та забезпечення стратегічно орієнтованого зростання прибутковості підприємства можливе за умови виваженої політики ускладнення структури капіталу, що передбачає використання кредитних ресурсів. Особливо гостро ця проблема стосується вітчизняних агропідприємств, до традиційних аспектів специфіки діяльності яких, що обумовлені сезонністю виробництва, необхідністю оновлення матеріально-технічної бази, великою залежністю результатів від природнокліматичних факторів, на даному етапі загальнодержавного розвитку та подальшої європейської інтеграції додаються питання необхідності підвищення якості виробництва до європейських та світових стандартів, із відповідною сертифікацією продукції, та використання інноваційних технологій, що у підсумку забезпечить відповідний рівень конкурентоспроможності та вихід на нові ринки збуту або призведе до банкрутства чи поглинання великими агрохолдингами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження питань забезпечення вітчизняних агропідприємств кредитними ресурсами зроблено такими вченими-економістами: В.І. Аранчій, І.М. Барановським, А.А. Воронковою, Т.В. Калашніковою, О.А. Кириченко, І.С. Крамаренко, С.М. Колотухою, С.М. Онисько та ін. [1–7 та ін.]. Разом з тим існує ряд питань, які потребують додаткового вивчення, зокрема щодо стану, особливостей та засобів удосконалення процесів кредитування підприємств аграрної сфери на сучасному етапі.

Метою статті є дослідження ключових тенденцій, сучасних особливостей та актуальних проблем використання кредитних ресурсів вітчизняними підприємствами аграрної сфери.

Вклад основного матеріалу. Вивчення загальносвітового досвіду фінансового забезпечення та державної підтримки сільськогосподарських підприємств свідчить, що сільське господарство незважаючи на широкий спектр ринкових механізмів з залучення та компенсації коштів, залишається досить кредитомісткою галуззю. Зокрема, країнами із найвищою питомою вагою позичкових коштів в аграрному капіталі є Англія та Німеччина — близько 50 %, Франція — понад 40 %, Італія та Бельгія — понад 30 %. Загалом у країнах Європейського Союзу 40 % господарств повністю залежать від залучення позичкових коштів і лише 25 % фермерських господарств обходиться без банківських кредитів [8].

Згідно з інформацією Міністерства аграрної політики та продовольства України [9], наданою у відповідь на офіційний запит, у 2013 році в Україні кредитні ресурси залучили 3142 аграрних підприємств, серед них найбільш активними були Миколаївська (417 підприємств), Одеська (364 підприємства), Харківська (305 підприємств), Запорізька (280 підприємств), Херсонська (222 підприємства), Вінницька (217 підприємств), Черкаська (208 підприємств) області (рисунок 1).

Менш активними в отриманні кредитів були області західного регіону (Тернопільська – 72, Хмельницька – 41, Львівська – 26, Івано-Франківська – 17, Чернівецька – 14, Закарпатська – лише 8 підприємств залучали кредитні кошти).

Загалом обсяги отриманих кредитних ресурсів агропідприємствами України у 2013 році становили

16200,3 млн грн, з них найбільшими частками в загальному обсязі позикових коштів відзначалися підприємства Черкаської області – 12,2 % (1981 млн грн), Тернопільської – 11,7 % (1897 млн грн), Миколаївської – 10,6 % (1716 млн грн), Полтавської – 9,5 % (1533,1 млн грн), Одеської – 7,5 % (1219,4 млн грн), Вінницької – 6,7 % (1128,5 млн грн) та Запорізької – 4,9 % (786,3 млн грн) областей.

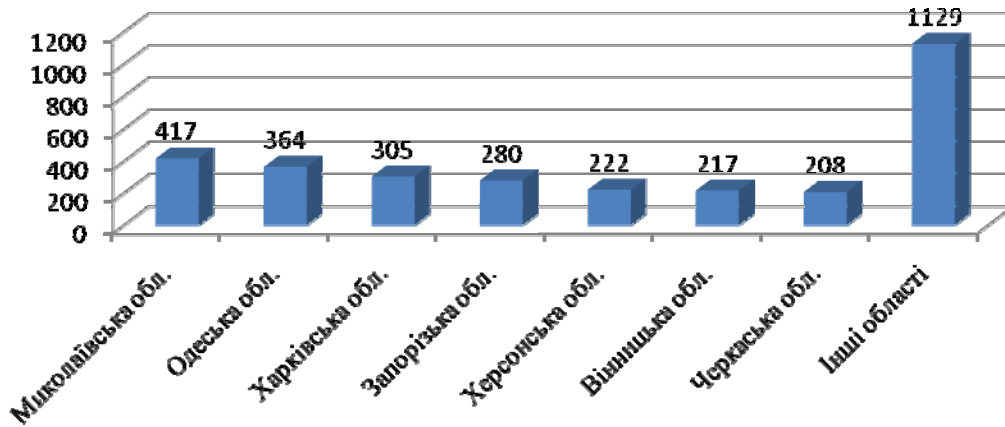

Рис. 1. Кількість аграрних підприємств-позичальників у розрізі областей України за 2013 рік (складено авторами за даними джерела [9])

Аналізуючи загальні показники стану залучення кредитних коштів вітчизняними підприємствами агропромислового комплексу (таблиця 1), насамперед необхідно відзначити збільшення підприємств-позичальників на 539 одиниць у 2013 році, що відбулось на фоні відсутності залучення кредитних коштів за пільгових умов (при показниках 601 та 80 підприємств у 2011 та 2012 роках відповідно).

Найсуттєвішим у 2013 році було зростання обсягів отриманих довгострокових кредитів – у 2 рази (з 1569,5 млн грн до 3253,7 млн грн).

Таблиця 1

Кредитування підприємств АПК у 2011-2013 роках*

Показники	Рік		
	2011	2012	2013
Кількість підприємств АПК, які залучили кредити	2668	2603	3142
Кількість підприємств, які залучили пільгові кредити	601	80	0
Обсяги залучених кредитів, млн грн.:			
- всього	14885,2	13527,4	16200,3
- короткострокові	10268,9	9610,8	9887,2
- середньострокові	2845,5	2347,1	3059,4
- довгострокові	1770,7	1569,5	3253,7
в тому числі за пільгових умов, млн грн.:			
- всього	4134,7	1265,0	0
- короткострокові	3315,7	772,4	0
- середньострокові	705,4	378,4	0
- довгострокові	113,7	114,1	0

* Складено авторами за даними джерела [9]

Оцінюючи структуру отриманих кредитів за термінами користування (рисунок 2) бачимо, що у 2013 році, які у попередні 2011 та 2012 роки переважаючою є частка короткострокових кредитів – 61,0 %, яка водночас, попри незначні коливання попередніх значень, зменшилась на 10 % із одночасним збільшенням частки довгострокових кредитів із 11,6 % до 20,1 % при відсутності значних коливань частки середньострокових кредитів у межах 17,4 % (2012 рік) – 19,1 % (2011 рік).

Ступінь активності банківських установ знижується значною кількістю ризиків, що притаманні діяльності підприємств аграрної сфері економіки, результатом впливу на які є нестабільність врожаїв, а відповідно важко прогнозований кінцевий результат діяльності.

В свою чергу, це відображається на розмірах відсоткових ставок за залученими кредитами, що протягом 2013 року коливались в межах регіонів України від 8 до 30 % у національній валюті [9].

Аналіз динаміки рівня відсоткових ставок банків за наданими кредитами підприємствам АПК у національній валюті протягом 2005–2013 років (рисунок 3) вказує на значні коливання та збільшення впродовж зазначеного періоду середньої відсоткової ставки до 25 % (проти 18 %), що є близьким до значень

кризових 2009-2010 років, окрім цього до нульового рівня у 2013 році було зведено розмір компенсації відсоткових ставок з держбюджету. Тобто рівень відсоткових ставок все ще залишається занадто високим для ефективного фінансування підприємств АПК.

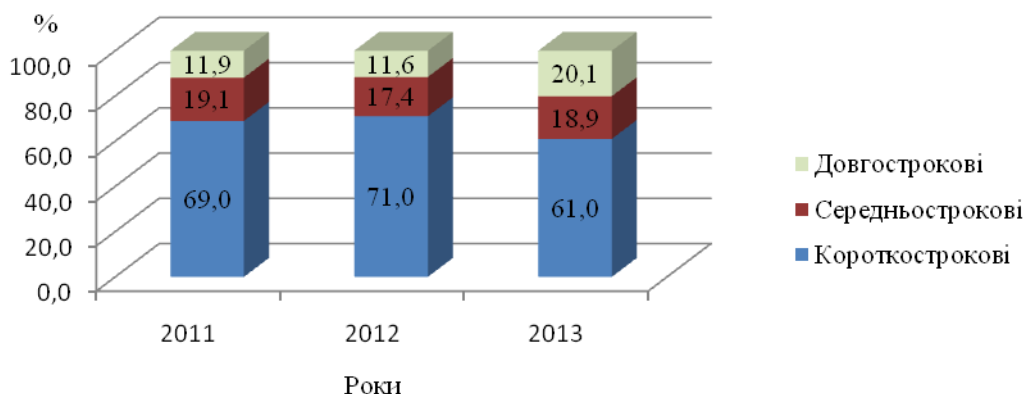

Рис. 2. Структура залучених кредитних ресурсів підприємствами АПК України за 2011–2013 роки (складено авторами за даними джерела [9])

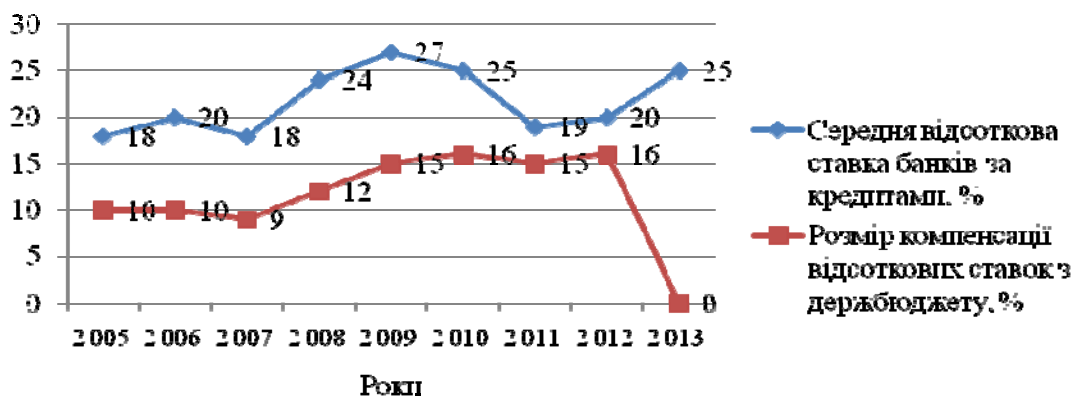

Рис. 3. Рівень відсоткових ставок банків України за наданими кредитами підприємствам АПК у національній валюті протягом 2005–2013 років (складено авторами за даними джерела [9])

Організація кредитних відносин для потреб фінансування агропідприємств значною мірою визначається особливостями сільськогосподарського виробництва. Їх визначення та врахування дозволить створити специфічні умови кредитування, що, в свою чергу, забезпечить зміцнення фінансового стану зазначених підприємств та сприятиме збільшенню обсягів виробленої продукції.

Основними специфічними відмінностями кредитування сільськогосподарських позичальників є [1, 4, 5, 6, 9, 10]:

- залежність результатів діяльності галузі від кліматичних умов;
- залежність від державної політики регулювання аграрного ринку;
- циклічність надання й погашення кредитів, обумовлена сезонністю виробництва і реалізації продукції та періодичним коливанням у підприємств потреб у додатковому оборотному капіталі (призводить до великого розриву у часі між здійсненням витрат на виробництво продукції та отриманням доходу від її реалізації, створюючи нестачу обігових коштів, що, в свою чергу, зумовлює необхідність її покриття за рахунок короткострокових кредитів);
- використання сільськогосподарськими підприємствами землі як основного засобу виробництва;
- значний рівень зношеності основних засобів;
- низька прибутковість чи навіть збитковість сільськогосподарських підприємств;
- негативний вплив природних факторів (несприятливих погодних умов, хвороб, паразитів тощо), які можуть зменшити урожайність рослин та продуктивність тварин, спричиняючи недоотримання запланованого фінансового результату.

Визначені особливості вимагають від банків адаптації внутрішніх процедур і кредитних продуктів до специфіки сільського господарства.

Результати проведеного дослідження вказують на те, що досягнутий обсяг кредитування не відповідає потребам галузі. Причинами стримування динамічного росту кредитування вітчизняних агропідприємств є:

- нестабільність фінансового стану підприємств;
- недостатнє правове регулювання кредитних відносин;
- відсутність належної застави;

- високі відсоткові ставки;
- дефіцит довгострокових ресурсів у банках;
- недостатній рівень менеджменту в банках тощо.

Висновки. Зважаючи на вищевикладене, основними перспективними напрямками активізації процесів кредитування для фінансування діяльності вітчизняних агропідприємств, на нашу думку, є забезпечення державної підтримки через створення державного спеціалізованого аграрного банку для іпотечного та кредитного фінансування; можливість пролонгації отриманих кредитів як умова для рефінансування банків; компенсація відсоткових ставок з державного бюджету; створення законодавчої бази для визначення землі предметом застави; зниження рівня відсоткових ставок по кредитах; забезпечення умов рівного та прозорого доступу до кредитних ресурсів великим, середнім та малим сільгоспідприємствам; застосування механізмів страхового захисту при залученні кредитних ресурсів; використання зарубіжного досвіду організації кредитної кооперації у зазначеній сфері; підвищення кредитної культури позичальників.

Перспективами подальших досліджень у даному напрямку є розробка методів, засобів та інструментів активізації використання кредитних ресурсів вітчизняними агропідприємствами, що відповідає вимогам сучасного ринкового середовища.

Література

1. Аранчій В.І. Особливості банківського кредитування аграрних товаровиробників в сучасних умовах / В.І. Аранчій // Вісник НБУ. – 2011– № 2. – С. 10–14.
2. Барановський І.М. Зарубіжний досвід кредитування сільськогосподарських товаровиробників / І.М. Барановський // Науковий вісник національного аграрного університету. – 2008. – № 119. – С. 236–240.
3. Воронкова А.А. Проблеми банківського кредитування товаровиробників в Україні / А.А. Воронкова, Л.В. Куцина // Сучасне банківництво – проблеми та перспективи розвитку. – 2009. – С. 33–37.
4. Калашнікова Т.В. Стан і тенденції розвитку кредитного забезпечення аграрної галузі України / Т.В. Калашнікова // Фінанси України. – 2010. – № 10. – С. 29–37.
5. Крамаренко І.С. Кредитне забезпечення аграрних підприємств: стан, проблеми, перспективи [Електронний ресурс] / І.С. Крамаренко // Бізнес-навігатор. – 2010. – № 3 (20). – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Biznes/2010_3/2010/03/100321.pdf
6. Колотуха С.М. Кредитування сільськогосподарських підприємств як ефективне джерело інвестиційної діяльності / С.М. Колотуха, І.П. Борейко // Економіка АПК. – 2009. – № 1. – С. 89–96.
7. Онисько С.М. Ефективність сільськогосподарських підприємств різних організаційно-правових форм / С.М. Онисько // Економіка АПК. – 2010. – № 8 (190). – С. 10–16.
8. Содома Р.І. Кредитна підтримка банками сільськогосподарських підприємств України [Електронний ресурс] / Р.І. Содома // Облік і фінанси АПК. – Режим доступу : <http://magazine.faaf.org.ua/content/view/1161/35/>
9. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minagro.gov.ua/>
10. Непочатенко О.О. Сучасні методи кредитування сільськогосподарських підприємств / О.О. Непочатенко, Н.В. Бондаренко, О.Г. Бондаренко // Економіка АПК. – 2012. – № 5. – С. 69–74.

References

1. Aranchii V.I. Osoblyvosti bankivskoho kredyтуvannya ahrarnykh tovarovyrobnykiv v suchasnykh umovakh / V.I. Aranchii // Visnyk NBU. – 2011– No. 2. – pp. 10–14.
2. Baranovskyi I.M. Zarubizhnyi dosvid kredyтуvannya silskohospodarskykh tovarovyrobnykiv / I.M. Baranovskyi // Naukovyi visnyk natsionalnoho ahrarnoho universytetu. – 2008. - No. 119. – pp. 236–240.
3. Voronkova A.A. Problemy bankivskoho kredyтуvannya tovarovyrobnykiv v Ukraini / A.A.Voronkova, L.V. Kutsyna // Suchasne bankivnytstvo – problemy ta perspektyvy rozvytku. - 2009. – pp. 33–37.
4. Kalashnikova T.V. Stan i tendentsii rozvytku kredytnoho zabezpechennia ahrarnoi haluzi Ukrainy / T.V. Kalashnikova // Finansy Ukrainy. – 2010. – No. 10. – pp. 29– 37.
5. Kramarenko I.S. Kredytne zabezpechennia ahrarnykh pidpriemstv: stan, problemy, perspektyvy / I.S. Kramarenko // Biznes-navihator. – 2010. – No. 3 (20). Elektronni naukovyi fakhovi vydannia / Rezhym dostupu: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Biznes/2010_3/2010/03/100321.pdf
6. Kolotukha S.M. Kredyтуvannya silskohospodarskykh pidpriemstv yak efektyvne dzherelo investytsiinoi diialnosti / S.M. Kolotukha, I.P. Boreiko // Ekonomika APK. - 2009. - No. 1. - pp. 89–96.
7. Onysko S.M. Efektyvnist silskohospodarskykh pidpriemstv riznykh orhanizatsiino-pravyvykh form / S.M. Onysko // Ekonomika APK. – 2010. - No. 8 (190). – pp.10–16.
8. Sodoma R.I. Kredytna pidtrymka bankamy silskohospodarskykh pidpriemstv Ukrainy / R.I. Sodoma / “Oblik i finansy APK” / Rezhym dostupu: <http://magazine.faaf.org.ua/content/view/1161/35/>
9. Ofitsyniy sait Ministerstva ahrarnoi polityky ta prodovolstva Ukrainy / Rezhym dostupu : <http://minagro.gov.ua/>
10. Nepochatenko O. O. Suchacni metody kredyтуvannya silskohospodarskykh pidpriemstv / O. O. Nepochatenko, N. V. Bondarenko, O. H. Bondarenko // Ekonomika APK. – 2012. – No. 5. – pp. 69–74.